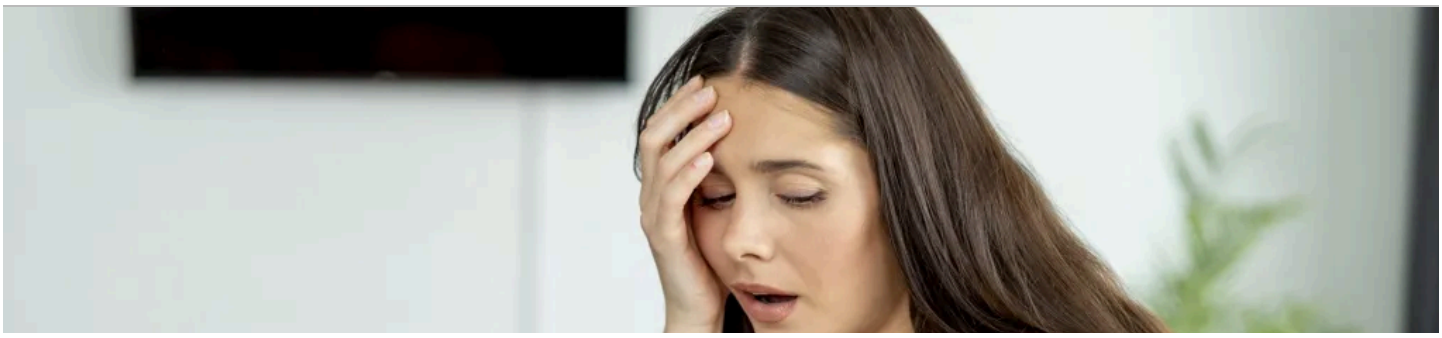

Pošast online prijevara: Kako izgubiti novac na internetu? (Prvi dio): Naivnost koja ne stari: Od lančanih pisama do digitalnih čarolija

Autor **Petar Radanović** - Friday, September 5, 2025, 11:59

Otkrijte više produktivnost Proizvodnost

U našem narodu postoji stara izreka "tko se jednom opekao na vrućoj juhi, puhat će i na hladnu". No čini se da se ta mudrost ne odnosi na financijske prijevare – generacija za generacijom, Hrvati s nevjerojatnom postojanošću nasjedaju na obećanja o lakoj zaradi, samo što se mijenjaju metode i kanali kroz koje se izvode. Primjerice, upravo je ovih dana objavljeno kako su tisuće Hrvata ostale bez novaca na piramidalnoj prijevari koja se provodila na popularnim Telegram grupama.

Devedesete godine prošlog stoljeća obilježila su teška vremena tranzicije, rata i privatizacije koja je stvorila jedinstvenu priliku bezobraznim pojedincima za stjecanje osobnih koristi. Dok su vlasti i javnost bile okupirani temeljnim potrebama obrane i oslobođenja zemlje, u tom kaotičnom okruženju procvjetali su lanci sreće – hrvatski državljani su u razne "Ponzijeve sheme" uplatili nevjerojatnih 770 milijuna njemačkih maraka, što je bio iznos koji se mogao mjeriti s tadašnjim državnim proračunom.

Kao da iz tih bolnih iskustava nismo ništa naučili, početak novog milenija donio je nove oblike financijskih prijevara. Piramidalne sheme postale su iznimno popularne tijekom 90-ih i ranih 2000-ih godina, a njihov vrhunac stigao je 2010. godine kada je desetak "poduzetnika", lažno se predstavljajući da trguju devizama preko međunarodnog tržišta Forex, oštetilo nekoliko stotina hrvatskih građana za nekoliko stotina milijuna kuna. Obećavali su im oplođavanje novca na međunarodnom tržištu deviza ili ulaganja u novoosnovanoj austrijsko-britanskoj banci, s minimalnim rizikom i visokim dividendama.

digitalne kanale koji omogućavaju prevarantima da ostanu anonimni, da djeluju iz sigurnih utočišta izvan dosega hrvatskog pravosuđa i da istovremeno ciljaju tisuće potencijalnih žrtava.

Statistike koje objavljuje Ministarstvo unutarnjih poslova zabrinjavajuće su. U 2022. godini evidentirano je 1.425 računalnih prijevara, što predstavlja porast od 23 posto u odnosu na godinu ranije. Ukupno je 2022. godine evidentirano 1.864 kaznenih djela kibernetičkog kriminaliteta, što je gotovo 20 posto više nego 2021. godine. Računalne prijevare čine čak 76,4 posto udjela kibernetičkog kriminaliteta, što jasno pokazuje da su postale dominantan oblik digitalne kriminalne aktivnosti.

Ono što je možda još zabrinjavajuće jest činjenica da se uspješno razrješava oko 54 posto takvih nedjela, što znači da u 46 posto slučajeva napadači nisu mogli biti otkriveni. Materijalna šteta počinjena ovim kaznenim djelima hrvatskim građanima samo prošle godine iznosi više od osam milijuna eura prema službenim podacima MUP-a, što se odnosi samo na prijavljene slučajeve – stvarni trošak vjerojatno je značajno veći jer se velik broj prijevara ne prijavljuje iz srama ili neznanja.

Evolucija prevarantskih metoda

Današnji online prevaranti postali su iznimno sofisticirani u svojim pristupima. Za razliku od nespretnih lančanih pisama iz devedesetih, moderne prijevare koriste najnovije tehnologije i psihološke manipulacije. Phishing napadi koriste lažne stranice koje savršeno oponašaju banke, pošte ili popularne trgovine poput Njuškala. SMS prijevare šalju poruke koje naizgled dolaze od poznatih institucija, pozivajući građane da "hitno ažuriraju podatke" ili "plate neplaćene račune".

Investicijske prijevare postale su najbrže rastući oblik online prijevara, pri čemu prevaranti pozivaju s lažnih hrvatskih brojeva i nagovaraju građane na ulaganja u kriptovalute, dionice ili

stvaraju lažne profile na društvenim mrežama i stranicama za upoznavanje, često se predstavljajući kao atraktivni stranci – američki generali, kirurzi u inozemstvu ili uspješni poslovni ljudi. Kroz mjesece pažljivog "udvaranja" grade emocionalne veze sa žrtvama, a zatim izmišljaju hitne situacije koje zahtijevaju financijsku pomoć – zadržane prtljage na carini, potrebu za kupovanjem avionskih karata ili hitno medicinsko zbrinjavanje. Prije nekoliko dana objavljen je i slučaj prijevare u kojem je prevarant svojoj žrtvi tvrdio da je astronaut u svemiru te da mu treba novac da bi platio kisik bez kojeg ne može preživjeti.

Najranjivije skupine u digitalnom dobu

Koliko god da su bile bolne lekcije iz prošlosti, Hrvati i dalje masovno nasjedaju na internetske prijevare, a u najvećoj su opasnosti dvije ranjive skupine. Prva su financijski nepismeni građani, što nažalost uključuje veliki broj Hrvata koji ne razumiju osnove investiranja, kamata ili financijskih instrumenata, pa im je lako prikriti prirodu prijevare iza stručnih termina i obećanja o "sigurnim ulaganjima".

Druga ranjiva skupina su internetski nepismeni građani, osobito osobe starije životne dobi koje se teško snalaze u digitalnom okruženju. Oni ne prepoznaju znakove lažnih web stranica, ne razumiju kako funkcioniraju digitalni sustavi plaćanja i često nemaju razvijenu svijest o tome da internet može biti opasan prostor. Nedavni slučajevi pokazuju da se među žrtvama romantičnih prijevara nalaze 61-godišnja žena koja je uplatila novac za zrakoplovnu kartu lažnog kirurga i 75-godišnja gospođa iz Pule koja je "jemenskom princu" uplatila više od 50 tisuća eura.

Budućnost borbe protiv digitalnih prijevara

U idućim tekstovima ovog serijala detaljno ćemo analizirati najčešće oblike online prijevara koji pogađaju hrvatske građane, od sofisticiranih investicijskih shema do jednostavnih ali učinkovitih SMS prevara. Istražit ćemo je li hrvatska policija opremljena i educirana za borbu protiv kibernetičkog kriminaliteta, kakvu ulogu imaju financijske institucije u zaštiti svojih korisnika te što mogu učiniti sami građani da zaštite svoje novce i osobne podatke.

Posebnu pozornost posvetit ćemo pitanju financijske i internetske pismenosti – tko je odgovoran za educiranje hrvatskih građana o opasnostima digitalnog svijeta i čini li se dovoljno na tom polju. Također ćemo analizirati može li se povratiti novac izgubljen u online prijevarama i postoje li neki zaštitni mehanizmi koje su dužne pružiti banke i telekomunikacijske kompanije.

Na kraju ćemo ponuditi praktičan vodič za prepoznavanje i izbjegavanje najčešćih online prijevara, jer čini se da je najbolji lijek protiv naivnosti – znanje. Jer iako se tehnologije mijenjaju, ljudska sklonost prema pohlepi i lakovjernosti ostaje konstanta kroz povijest, a jedini način da se zaštitimo jest da postanemo svjesni svojih slabosti i naučimo prepoznavati one koji ih žele iskoristiti.

Ova serija tekstova nastoji odgovoriti na jedno jednostavno pitanje: zašto u doba kada su informacije dostupnije nego ikad prije, kada je svaki Hrvat u džepu nosi telefon povezan s internetom koji može u sekundi provjeriti bilo koju sumanutu ponudu, i dalje toliko građana gubi svoje teško zarađene novce na prijevare koje bi trebalo biti lako prepoznati? Možda je odgovor u tome što se Hrvati, unatoč svim bolnim iskustvima iz prošlosti, još uvijek nadaju da postoji neki čaroban način da se postane bogat brzo i bez napora.

Ovaj novinarski projekt ostvaren je u okviru financijske potpore novinarskim radovima Agencije za elektroničke medije u okviru projekta poticanja novinarske izvrsnosti i slobodan je za korištenje i prenošenje.

Petar Radanović